

УДК 373.5.042(091)(477)

Дічек Н. П.*

**ДИТИНОЦЕНТРОВАНИСТЬ ЯК ПРАКТИЧНА ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ В УКРАЇНІ:
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ КОНТЕКСТ
(ПЕРШІ ДЕСЯТИЛІТТЯ ДОБИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ)**

У статті в контексті реалізації особистісно орієнтованої парадигми освіти в історичній ретроспективі висвітлено розгортання діяльності психологічної служби системи освіти незалежної України. Установлено, що проголошення в державі людиноцентрованої освітньої політики, розроблення відповідної філософії освіти реалізовувалося у формі таких практичних починань, як створення психологічної служби в школі, а згодом – й у всіх закладах освіти, а також завдяки посиленню уваги до психолого-педагогічної підготовки майбутніх учителів, перепідготовки практикуючих педагогів і вихователів, підвищення рівня їхніх психологічних знань. Найістотнішим здобутком стало започаткування діяльності самостійної загальнодержавної інституції – Психологічної служби системи освіти України (1998 р.). Окреслено внесок професора В.Панка в розвиток служби та розроблення теоретико-методологічних засад її функціонування.

Показано, що діяльність співробітників Психологічної служби системи освіти сприяла втіленню в життя індивідуалізованого, особистісно орієнтованого підходу до учня-студента засобами й технологіями практичної психології, оскільки працівники служби здійснювали діагностику й обстеження окремих дітей чи груп, корекцію відхилень у психофізичному та інтелектуальному розвитку та поведінці учнів, надавали психолого-педагогічну допомогу дітям і молоді, які опинилися в кризовій ситуації. Практичні психологи також займалися попередженням відхилень у психофізичному розвитку та становленні особистості, міжособистісних стосунках; запобіганням конфліктним ситуаціям у навчально-виховному процесі; організацією заходів із профілактики правопорушень, подолання різних форм девіантної поведінки. До кола завдань входило також проектування змісту і напрямів індивідуального розвитку учнів і складання на цій основі життєвих планів.

Ключові слова: психологічна служба системи освіти України, особистісно орієнтована освіта, практична психологія, шкільний психолог, В.Панок, індивідуалізація освітнього процесу, психодіагностика, психокорекція.

З узаasadненням у нашій державі парадигми особистісно орієнтованої освіти, що пов'язуємо з прийняттям українською владою людино- й національноцентрованих законодавчих документів (Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI ст.») 1993 р., оновлена редакція Закону про освіту 1996 р., Національна доктрина розвитку освіти України у XXI ст. 2002 р.), із демократизацією життя в незалежній Україні, а також із поживавленням педагогічних ініціатив освітян, відповідно активізувалися й процеси диференціації й індивідуалізації навчання, виховання, соціалізації дітей і молоді як практичних виявів реалізації дитиноцентрованої філософії освіти.

Ще на початку XXI ст. академік В. Кремень обґрунтував установлення в нашій освіті парадигми «особистісної педагогіки» [17-19], покликаної забезпечити формування громадянина-творчої особистості, здатного до інноваційної діяльності в українському суспільстві XXI ст., суспільстві, яке, як і в більшості країн світу, визначається нині, як «суспільство знань».

Сутнісні ознаки особистісно орієнтованого навчання охоплюють «гуманне суб'єкт-суб'єктне співробітництво всіх учасників освітнього процесу, діагностично-стимулюючий спосіб організації пізнання; проектування вчителем (а згодом й учнями) індивідуальних досягнень в усіх видах пізнавальної діяльності, сенситивної їхньому віку; якомога повніше врахування в доборі змісту, у методиках, стимулах навчання та системі оцінювання діапазону особистісних потреб» [36, с. 627]. Ці чинники, визначені відомим

*© Дічек Н. П.

українським ученим-дидактом академіком О.Савченко, нерозривно пов'язані із якнайширшим використанням здобутків психології в галузі вивчення особистості, з упровадженням результатів педагогічної вікової, соціальної психології в шкільну практику.

З 2010 р. досліджуючи в ретроспективному вимірі проблему індивідуалізації навчання і виховання як педагогічний феномен в освіті України (остання третина ХІХ ст. – початок ХХІ ст.), дійшли висновку, що він зародився в процесі розвитку педагогічної психології, саме її надбання поступово, із накопиченням експериментально підтверджених відомостей про специфіку набуття дитиною-людиною знань й умінь, про її природні схильності й темперамент, мотиви діяльності тощо, визначали засади впровадження в освітній процес особистісно орієнтованих форм і методів навчання [6].

Особливою формою практичного комплексного використання в українській освіті психологічних знань про особистість стала офіційно започаткована в 1991 р. психологічна служба системи освіти [15]. Водночас, на нашу думку, її прообразом слід уважати вперше організовані в нашій країні ще в 1920-х роках у Києві, Харкові, Одесі, Дніпропетровську лікарсько-педагогічні консультації [7], які забезпечували психологічну експертизу й діагностику дітей та учнів, психолого-педагогічне консультування дітей та їхніх батьків, істотно сприяючи запровадженню диференційованого підходу до шкільного навчання, частково – здійсненню профорієнтаційної роботи серед старшокласників. Однак після зруйнування в першій половині 1930-х років української наукової психологічної школи (у першу чергу – харківської), довгі роки окремої самостійної практикоорієнтованої психологічної інституції, окрім психолого-медико-педагогічних комісій при районних відділах освіти, в Україні не було.

Отже, мета статті – ретроспективне висвітлення розгортання діяльності психологічної служби системи освіти України (далі – ПССО) у контексті реалізації особистісно орієнтованої освіти.

У ретроспективному вимірі зазначена в назві статті проблема розглядається вперше. Важливі теоретичні і фактографічні дані узято з праць О. Бондаренка, Л. Бурлачука, А. Гобод, О. Киричука, О. Музичук, А. Обухівської, В. Панка, В. Рибалка, І. Ткачук, І. Цушка, американського вченого Ivan Z. Holovinsky, а також здобуто в результаті аналізу попередніх і сучасних нормативно-правових документів.

Відлік діяльності в Україні ПССО тісно пов'язаний із набуттям 1991 р. чинності наказу міністра освіти України П. Таланчука «Про розвиток практичної психології в системі освіти» та з організацією того ж року в складі Науково-дослідного інституту психології (нині – Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України) нового підрозділу – Науково-методичного центру практичної психології, у складі якого з-поміж інших був і центр психологічної служби в системі освіти України [15, с. 6]. Варто відзначити важливу роль у його створенні відомого вченого, тодішнього директора Інституту академіка О. Киричука, який всіляко сприяв розширенню проблемного поля української психології. Таким чином, було здійснено важливий крок у практичній реалізації ідей про масштабну індивідуалізацію та диференціацію насамперед у галузі шкільної освіти, адже головним завданням психологічної служби визнавалося «підвищення рівня навчально-виховного процесу в закладах освіти», завдяки створенню в них «умови для самовиховання і саморозвитку кожного учня» [15, с. 7], а також якнайширше упровадження психологічних знань у шкільну практику [16].

Визначальним у розширенні й інституціоналізації роботи психологічної служби в Україні вважаємо прийняття у 1993 р. Положення про психологічну службу в системі освіти [31], яке в подальшому неодноразово зазнавало редагування у зв'язку зі змінами в законодавстві й практичних потребах суспільства. У той час основними завданнями ПССО України було визнано «сприяння повноцінному розвитку особистості вихованців, учнів, студентів на кожному віковому етапі, створення умов для формування в них

мотивації до самовиховання і саморозвитку; забезпечення індивідуального підходу до кожного учасника навчально-виховного процесу на основі його психолого-педагогічного вивчення; профілактика і корекція відхилень в інтелектуальному і психофізичному розвитку вихованців, учнів, студентів» [31]. Виконання завдань покладалося на шкільних психологів (чи практичних психологів).

І донині [37] найбільша кількість практичних психологів працює саме в загальноосвітніх закладах освіти, що об'єктивно пояснюється виникненням більшості психологічних проблем у дітей у ході вторинної соціалізації. У своїй діяльності, яка регламентується відповідною редакцією Положення, шкільні психологи послуговуються такими формами роботи: читання лекцій, проведення групових тренінгів і занять, індивідуальних консультацій для учнів, учителів, батьків, тестування й анкетування всіх учасників навчально-виховного процесу тощо. Практичні психологи покликані також вивчати індивідуально-психологічні особливості школярів зі врахуванням вікових, статевих та національних відмінностей, розглядати питання міжособистісних взаємин учнів [8]. Важливим завданням є й вивчення особливостей пізнавальних процесів особистості, надання методичної допомоги вчителям для проведення психолого-педагогічної діагностики. Таким чином, на практичного психолога покладається багато складних дослідницьких і прикладних функцій, виконання яких і забезпечує індивідуалізацію навчання, виховання, соціалізації.

Забігаючи трохи наперед, зауважимо, що питання оновлення й удосконалення діяльності ПССО, її регулятивної бази залишається вагомими й для сучасного реформування в Україні освітньої галузі. Зокрема, у лютому 2018 р. Міністерство освіти та науки України винесло на громадське обговорення проект Положення про психологічну службу системи освіти України, де зазначалося, що мета діяльності цієї служби полягає у сприянні «створенню умов для соціального та інтелектуального розвитку здобувачів освіти, охорони психічного здоров'я й надання психологічної допомоги (психологічної підтримки) всім учасникам освітнього процесу відповідно до цілей та завдань системи освіти» [33]. Уже 22 травня цього ж року наказом № 509 МОН України оновлене «Положення про психологічну службу системи освіти України» набуло чинності. У ньому визначено такі обов'язки практичного психолога: психологічне забезпечення освітнього процесу, супровід здобувачів освіти, а також проведення просвітницької роботи щодо формування психологічної культури, у тому числі консультування батьків, педагогічних працівників.

Новим, порівняно з попередніми редакціями, у Положенні стало завдання «формувати психологічну готовність учасників освітнього процесу взаємодіяти з дітьми з особливими освітніми потребами», що корелюється з проголошеною орієнтацією на забезпечення інклюзивної освіти. Також практичний психолог має займатися профілактикою злочинності, алкоголізму, наркоманії, інших залежностей і шкідливих звичок серед учасників освітнього процесу. Тобто відповідно до нових об'єктивних викликів дійсності коло завдань працівника ПССО розширилося, натомість визначення його навантаження (у погодинному еквіваленті) не зазнало змін, що, на наш погляд, є алогічним.

Повертаючись у часі до прикінця 1990-х років, окреслимо основні завдання практичного психолога в школі. Згідно з Положенням [31], до них відносилися: діагностика або обстеження окремих дітей чи груп; корекція відхилень у психофізичному та інтелектуальному розвитку і поведінці учнів, схильності до шкідливих залежностей та правопорушень, подолання різних форм девіантної поведінки; реабілітація, тобто надання психолого-педагогічної допомоги вихованцям, учням, які перебувають у кризовій ситуації; профілактика або своєчасне попередження відхилень у психофізичному розвитку та становленні особистості, міжособистісних стосунках, запобігання конфліктним ситуаціям у навчально-виховному процесі; прогностика або розроблення і застосування моделей поведінки групи та особистості

в різних умовах, проектування змісту і напрямів індивідуального розвитку учнів і складання на цій основі життєвих планів. Очевидно, що один шкільний психолог як штатний працівник навряд чи міг забезпечити виконання повного комплексу згаданих у положенні видів роботи. Про це вже на початку розгортання в Україні діяльності шкільної психологічної служби писав відомий учений, психолог Ю. Гільбух, один з фундаторів сучасної психодіагностики в Україні [5]. Він доказово наголошував, що для поглиблення індивідуального підходу до учнів необхідно не лише запроваджувати шкільну психологічну службу, а й постійно, планомірно підвищувати якість психологічних знань самих учителів.

Якщо порівняти тексти Положень 1999 р. і 2018 р. [31; 33], то з'ясується, що навантаження на психологів не зменшилося, хоча до списку завдань додалися нові, соціально значущі виклики, на які слід своєчасно реагувати (питання інклюзивної освіти, кіберзалежності підлітків, формування в дітей кліпового мислення, негативні аспекти молодіжної субкультури).

Уважаємо, що ретроспективне висвітлення діяльності ПССО України в контексті реалізації особистісно орієнтованої освіти потребує розкриття внеску її теперішнього керівника, який обіймає посаду з 2000 р., доктора психологічних наук (2011), професора Віталія Панка. У повному сенсі слова він стояв біля витоків роботи ПССО, адже брав безпосередню участь у фундації прототипу служби в межах Науково-дослідного інституту психології (1991), у розробленні Концепції національної соціально-педагогічної служби (1994) [26], у створенні (1998) в країні самостійної організації – Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи (далі «Центр») як наукової установи в системі Академії педагогічних наук України [29, с. 9], а головне – у визначенні на етапі запровадження служби її структури, напрямів, цілей, завдань та функцій, у тривалому розробленні й вдосконаленні теоретико-методичного забезпечення діяльності працівників служби, стандартів їхньої роботи й нормативно-правової бази.

У 1992 р., ще як науковий співробітник НДІ психології, В. Панок у виступі на конференції Інституту констатував, що усвідомлення необхідності застосування психологічних знань у навчально-виховному процесі почалося «знизу», тобто самими педагогами, і акцентував на тому, що визнані на той час ключовими завданнями шкільної освіти диференціація навчання, підвищення його якості, забезпечення розвитку здібностей і талантів дітей без психологів і психології виконати не можливо, так само, як і розв'язувати проблеми профорієнтації і професійного добору, важковиховуваності, створення якісно нових підручників, прогнозування особливостей психічного розвитку дітей [25, с. 17].

Згодом, обґрунтовуючи в докторській дисертації теоретико-методологічні засади розвитку практичної психології в Україні, учений визначив 1991-2004 роки як другий організаційний період в історії її розвитку (перший він пов'язав з 1920-1930 роками), а з 2004 р. і дотепер, на його думку, відбувається період стабільного розвитку психологічної служби [28, с. 11]. Однак інший історик розвитку української психології О. Музичук стверджує, що вже «у 1973 р. було розроблено концепцію створення психологічної служби в Україні на різних ієрархічних рівнях» [20, с. 216], а її головним завданням визнано «ефективне використання інтелектуальних і емоційних (загалом психологічних) ресурсів людини в усіх видах її трудової і громадської діяльності» [20, с. 216]. Подібні думки знаходимо й у професора В. Войтка (1977), який писав про створення в той час «психологічної служби для попередження і ресоціалізації неповнолітніх правопорушників та важковиховуваних підлітків» [4, с. 7]. На наш погляд, відлік діяльності ПССО в Україні доречніше вести з 1993 р., коли ухвалили перше офіційне Положення про психологічну службу в системі освіти.

Досліджуючи під час масштабного експериментального вивчення ефективність роботи ПССО у перші десятиліття незалежності нашої держави, В. Панок з'ясував,

що з 1991 р. по 2010 р. служба стала «органічною частиною освітньої галузі й ефективно впливає на її функціонування» [28, с. 18-19]. За його даними, опитування вчителів показало, що 91,8 % з них вважає ПССО корисною, 89,57 % учителів оцінюють роль психолога в школі як важливу. Щодо оцінки роботи психолога учнями, то 92,93 % визнали її позитивною і корисною [28, с. 17-19].

В узагальнювальному описі набутого українською ПССО досвіду в 2013 р. професор В. Панок, урахувуючи запити життя і суспільства, так визначив її основні завдання: «підвищення ефективності навчально-виховного процесу на основі залучення новітніх досягнень психологічної науки; захист психічного здоров'я та особистісного суверенітету всіх учасників навчально-виховного процесу; сприяння повноцінному особистісному й інтелектуальному розвитку дітей на кожному віковому етапі; створення психологічних і соціально-педагогічних умов для формування у вихованців мотивації до самовиховання і саморозвитку; забезпечення індивідуального підходу до кожної дитини на основі її психолого-педагогічного вивчення; профілактика і корекція відхилень в інтелектуальному і особистісному розвитку учнів, студентів, вихованців» [22, с. 11].

У 2002 р. до компетенції Центру увійшло й здійснення науково-методичного забезпечення діяльності Центральної психолого-медико-педагогічної консультації, республіканської (Автономна Республіка Крим), обласних, Київської та Севастопольської міських, районних (міських) психолого-медико-педагогічних консультацій, координація їхньої роботи, забезпечення дотримання державних вимог до її змісту, форм і методів роботи консультантів. Але це предмет окремого дослідження.

Наголосимо, що лише з 1999 р. було започатковано підготовку фахівців нової спеціальності – «практичний психолог» і вперше у СНД було опубліковано (2006) підручник «Основи практичної психології» [23]. За даними професора В. Панка, якщо в 1994 р. в освітніх закладах працювало 2852 практичних психологи (але лише 6,5% з них мали базову вищу психологічну освіту, а решта – річні курси перепідготовки), то наступного року їхня кількість зросла на 1799 осіб, а на кінець 2003-2004 навчального року чисельність психологічної служби України становила 9317 осіб [29, с. 9].

З початку нового тисячоліття центр ПССО займається розробленням і практичною апробацією інноваційних моделей організації та методичного забезпечення діяльності психологічної служби. Для ілюстрації діяльності науковців Центру у визначений проміжок історичного часу в галузі наукового розроблення індивідуалізації навчання школярів у першому десятилітті ХХІ ст. наведемо результати дослідження співробітника Центру І. Ткачук. Досліджуючи упродовж трьох років питання підготовки старшокласників до професійного самовизначення в роботі практичного психолога, вона з'ясувала, що професійне самовизначення слід тлумачити не як акт вибору професії, а як тривалий процес розвитку особистості, що передбачає внутрішню активність людини у формуванні перспективи особистісного професійного становлення, проектуванні стратегії руху до професії, тобто передбачає наявність суб'єктності особистості [38, с. 103]. Автор аргументувала думку, що практичний психолог, готуючи старшокласників до професійного самовизначення, має виховувати в учнів ставлення до себе, як до суб'єкта майбутньої професійної діяльності, формувати усвідомлення своєї індивідуальної неповторності, відповідальності та впевненості в досягненні майбутнього професійного успіху. Запорукою цього є сприяння активізації процесів самопізнання, самооцінки та актуалізація в молоді потреби в самовдосконаленні.

У ході дослідження І. Ткачук установила, що важливим є формування в учнів системи знань про зміст та структуру світу професій, сучасні вимоги соціального середовища до фахівців на ринку праці та специфіку профільного навчання як першого кроку до оволодіння обраною професією (8-9 класи), стратегію і тактику реалізації

визначених напрямів власного кар'єрного зростання в майбутньому; ознайомлення учнів із способами і прийомами ухвалення обґрунтованих рішень про вибір майбутнього профілю навчання (8-9 класи) майбутньої професії, вправлення в пошуку необхідної інформації для розроблення (чи вдосконалення) індивідуальної освітньої траєкторії та стратегії професійного зростання в майбутньому [38, с. 111-112].

Дослідницею було також доведено, що ефективним засобом, який забезпечує вирішення широкого кола завдань, пов'язаних із самовизначенням старшокласників у освітньому та професійному просторі, вибудовуванням разом із учнем його індивідуальної освітньої та професійної траєкторії, є уведення в освітній процес курсу профорієнтаційного спрямування, зміст якого має «слугувати системоутвірною основою для реалізації сукупності організаційно-педагогічних умов спільної діяльності суб'єктів профорієнтаційної роботи в середній загальноосвітній школі» [38, с. 112].

Аналіз численних публікацій професора В. Панка [25-30; 10-13; 35; 38], багаторічного учасника і керівника ПССО, доводить, що забезпечення психологічного й особистісного розвитку учнів як головна мета роботи ПССО в нашій країні має поступальний і системний характер. Діяльність служби створює психолого-педагогічні умови, які забезпечують духовний розвиток кожної дитини, її душевний комфорт, який є основою психологічного здоров'я. Підводячи підсумок діяльності ПССО за 20-річний період, у 2017 р. вчений написав: «Сьогодні ПССО є одним з найбільш вагомих внесків психологів у реформування освітньої галузі» [30, с. 106].

Отже, гуманізація діяльності системи освіти в незалежній Україні виявилася не лише в теоретичному формуванні й проголошенні людиноцентрованої парадигми, філософії освіти, а й в реалізації таких конкретних практичних починань, як створення психологічної служби в школі, а згодом – у всіх закладах освіти, а також у посиленні уваги до психолого-педагогічної підготовки майбутніх учителів і перепідготовки практикуючих педагогів і вихователів. Найістотнішим здобутком стало започаткування діяльності самостійної державного рівня інституції – Психологічної служби системи освіти України, покликаної втілювати в життя індивідуалізований, особистісно орієнтований підхід до учня-студента засобами і технологіями практичної психології.

Водночас слід констатувати, що попри неодноразове (протягом 1998-2018 рр.) оновлення й редагування нормативно-правових документів щодо діяльності Психологічної служби системи освіти України [31-33; 9-13], і досі не врегульовано зависокі нормативи робочого навантаження шкільних психологів, що ускладнює виконання покладених на них масштабних завдань, які постійно змінюються, зростають й ускладнюються. Саме тому порушена проблема потребує подальшого дослідження.

Література:

1. Бондаренко О. Ф. Психологічна допомога особистості: навч. посіб. для вузів. Харків: Фоліо, 1996. 237 с.
2. Бурлачук Л. Ф. Введение в проективную психодиагностику. Киев: Вист-С, 1997. 128 с.
3. Бурлачук Л. Ф. Психодиагностика: учебник для ВУЗов. Спб.: Питер, 2008. 351 с.
4. Войтко В. І. XXV з'їзд КПРС і актуальні питання психологічної науки. *Психологія: респ. наук.-метод. збірник*. Вип. 16 / ред. В. І. Войтко. Київ: Рад. школа, 1977. С. 3-14.
5. Гильбух Ю. З. Учитель и психологическая служба школы. Киев, 1993. 142 с.
6. Дічек Н. П. Внесок вітчизняної експериментальної педагогіки в обґрунтування необхідності індивідуалізації та диференціації навчально-виховного процесу *Диференційований підхід в історії української школи (кінець XIX – перша третина XX ст.): монографія / Сухомлинська О. В., Дічек Н. П., Березівська Л. Д., Гупан Н. М. та ін.; НАПН України, Ін-т педагогіки*. Київ: Пед. думка, 2013. С. 32-73.
7. Дічек Н. П. Лікарсько-педагогічні кабінети як провідники ідей реформування педагогічного процесу в Україні (20-ті роки XX ст.). *Освітні реформи: місія, дійсність, рефлексія: монографія [за ред. В. Кременя, Т. Левовицького, В. Огневю'ка]*. Київ, 2013. С. 429-454.

8. Жукова А., Мальцева В. Організація психологічного супроводу. URL: <http://ru/osvita.ua/school/method/psychology/988/>.
9. Збірник нормативно-правових документів психологічної служби освіти України / упоряд. В. Г. Панок, І. І. Цушко. К.: Ніка-Центр, 2004. 340 с.
10. Збірник нормативно-правових документів психологічної служби та ПМПК системи освіти України / упоряд. В. Г. Панок, І. І. Цушко, А. Г. Обухівська. К.: Ніка-Центр, 2005. 436 с.
11. Збірник нормативно-правових документів психологічної служби та ПМПК системи освіти України: 2005/06 навчальний рік / упоряд. В. Г. Панок, І. І. Цушко, А. Г. Обухівська. К.: Ніка-Центр, 2006. 224 с.
12. Збірник нормативних документів з безпеки життєдіяльності / упоряд. В. Г. Панок, А. Г. Обухівська. К.: Основа, 2007. 113 с.
13. Збірник нормативно-правових документів психологічної служби та ПМПК системи освіти України / упоряд. В. Г. Панок, І. І. Цушко, А. Г. Обухівська. К.: Ніка-Центр, 2008. 256 с.
14. Закон України про освіту. URL: zakon3.rada.gov.ua/iaws/show/1060-12
15. Киричук О. В. Стан і перспективи розвитку практичної психології в системі народної освіти в Україні. *Психологія: респ. наук.-метод. збірник* [редкол.: О. В. Киричук (відп. ред.) та ін.]. К. 1993. Вип.40. С. 3-15.
16. Киричук О. В. Проблеми психології педагогічної взаємодії. *Психологія: респ. наук.-метод. збірник* [редкол.: О. В. Киричук (відп. ред.) та ін.]. К. 1991. Вип. 37. С. 3-12.
17. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору: монографія. К. 2009. 412 с.
18. Кремень В. Г. Про стан освіти в Україні та Національну доктрину її розвитку. II Всеукраїнський з'їзд працівників освіти (7-9 жовтня 2001 р.). Київ: НІЧЛАВА, 2002. С. 7-27.
19. Кремень В. Г. Людиноцентризм в освіті: сучасний напрям розвитку духовності нації. *Педагогіка і психологія*. 2006. № 2. С. 17-30.
20. Музичук О. О. Становлення української психології у другій половині ХХ ст. *Становлення психологічної думки в Україні: провідні ідеї та історія розвитку: колективна монографія* / В. В. Турбан, Л. З. Сердюк, Ю. Т. Рождественський [та ін.]; за ред. В. В. Турбан. К.-Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 306 с.
21. Науково-методичні засади діяльності психологічної служби: навч.-метод. посібник: у 2 т. / за ред. В. Г. Панка, І. І. Цушка. К., 2005. 245 с.
22. Організація та науково-методичне забезпечення діяльності психологічної служби і ПМПК: електрон. дані: за наук. ред. В. Г. Панка та І. І. Цушка. Київ, 2013. 1 електрон. опт. диск (CD-ROM), 12 см.
23. Основи практичної психології: підручник для студентів ВНЗ. Вид. 3: керівник авт. кол-ву В. Г. Панок. К., 2006. 536 с.
24. Основні напрями роботи психологічної служби. URL: http://www.subject.com.ua/psychology/pedagog_psychology/60.html.
25. Панок В. Г. Ситуація і перспективи розвитку практичної психології в Україні. *Психологічні проблеми виховання, навчання, активності та розвитку особистості: матер. звітної наукової сесії Інституту психології АПН України, 22-24 лютого 1993 р.* Т. II. К., 1993. С. 14-21.
26. Панок В. Г. Концепція національної соціально-педагогічної служби. *Педагогіка і психологія. Вісник АПН України*. 1994. № 2-3. С. 17-27.
27. Панок В. Г. Практична психологія. Теоретико-методологічні засади: монографія. Чернівці, 2010. 486 с.
28. Панок В. Г. Теоретико-методологічні засади розвитку практичної психології в Україні: автореф. дис. ... д-ра псих. наук: 19.00.01. / Ін-т психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. К., 2011. 28 с.
29. Панок В. Г. Чверть віку на варті психологічного здоров'я. *Освіта*. 2016. № 11-12 (5706-5707). С. 9.
30. Панок В. Прикладна психологія у педагогічній практиці України. *Психологія і суспільство*. 2017. № 4. С. 100-106.
31. Положення про психологічну службу системи освіти України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0922-99>.
32. Положення про центральну та республіканську (Автономна Республіка Крим), обласні, Київську та Севастопольську міські, районні (міські) психолого-медико-педагогічні консультації. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0931-04>.

33. Положення про психологічну службу у системі освіти України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0885-18>.
34. Рибалка В. В. Особистісний, рефлексивно-ціннісно-креативний підхід до розвитку психологічної культури учнівської молоді в умовах неперервної професійної освіти. *Розвиток психологічної культури учнівської молоді в системі неперервної професійної освіти*: навч.-метод. посібник за ред. В. В. Рибалки. К., 2005. С. 30-42.
35. Розвиток психологічної служби та психолого-медико-педагогічних консультацій системи освіти України (підсумки роботи за 2005/08 рр.) / Н. В. Лунченко, А. Г. Обухівська. В. Д. Острова, П. Г. Панок та ін. К. 2008. 118 с.
36. Савченко О. Я. Особистісно орієнтоване навчання. *Енциклопедія освіти*: Акад. пед. наук України; гол. ред. В. Г. Кремень. К. 2008. С. 626-627.
37. Сайт ПССО України. URL: <http://www.psyua.com.ua/index.php?page=service&lang=ua>.
38. Ткачук І. І. Підготовка старшокласників до професійного самовизначення у роботі практичного психолога. *Організація та науково-методичне забезпечення діяльності психологічної служби і ПМПК* / за наук. ред. В. Г. Панка та І. І. Цушка. Електрон. ресурс. Київ, 2013. С. 101-112. 1 електрон. опт. диск (CD-ROM), 12 см.
39. Holovinsky Ivan Z. Psychology in Ukraine. N.J.: APA publisher, 2008. 231 p.

Dichek N. P.

PEDECENTRICITY AS THE PRACTICAL PHILOSOPHY OF EDUCATION IN UKRAINE:
THE PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL CONTEXT
(THE FIRST DECADES OF INDEPENDENCE)

In the article, in retrospect, the development of the activity of the psychological service of the educational system of independent Ukraine is highlighted in the context of the implementation of the personality-oriented educational paradigm. As a result of the study, it was established that the proclamation of a person-centered educational policy in the country was implemented in the form of such initiatives as the creation of a psychological service in the school, and later in all educational institutions, as well as in increasing attention to the psychological and pedagogical training of future teachers and the retraining of practicing teachers and educators. The most significant achievement was the organization of the activity of an independent national institution - the Psychological Service of the educational system of Ukraine (1998). The activities of its employees in subsequent years contributed to the realization of an individualized, person-centered approach to students of all ages by means and technologies of practical psychology. The contribution of Professor V. Panok to the development of the service and the development of the theoretical and methodological foundations of its activities are defined.

It is shown that the activities of the staff of the Ukrainian Psychological Service of the educational system contributed to the realization of an individualized, person-centered approach to the students, using practical psychology tools and technologies, as the service workers carried out diagnostics and examination of individual children or groups, correction of deviations in the psychophysical and intellectual development and behavior of students, rendered psychological and pedagogical assistance to young people in crisis situations. Practical psychologists also engaged in the prevention of abnormalities in the psychophysical development and the formation of personality and interpersonal relations; conflict prevention in the educational process; organization of activities for the prevention of crime, overcoming various forms of deviant behavior. The range of tasks also included designing the content and directions of individual development of students and drawing up life plans on this basis.

Key words: psychological service of the education system of Ukraine, person-oriented education, practical psychology, school psychologist, differentiation and individualization of the educational process, psychodiagnostics, V. Panok.

Дата надходження статті: «29» серпня 2018 р.